

ВІДГУК

офіційного опонента Сегеди Наталі Анатоліївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувачки кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького на дисертацію Жозе да Коста Ганни Олександрівни «Педагогічні умови творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01-Освіта (Освіта/Педагогіка) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Дисертаційне дослідження Г.О. Жозе да Коста присвячене вирішенню важливої проблеми сучасної вітчизняної педагогіки, яка до сьогодні не набула теоретичного і практичного опрацювання, що вказує на необхідність системного наукового обґрунтування, експериментальної апробації та наукового узагальнення.

Актуальності обраної теми є об'єктивною. На конвенційному рівні питання самореалізації особистості декларується у таких вітчизняних документах, як Закон України Про освіту (2017 р). Зокрема, у Статті 12 наголошується, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації. Особливо акцентується й на необхідності розвитку здатності спілкуватися державною та іноземними мовами. У постанові КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» підкреслюється, що метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які ... здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого

досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень. В освітній практиці набуває нових якісних ознак реалізація Концепції Нова українська школа (2017 р), в якій необхідність змін зумовлюється тим, що українська школа не готує до успішної самореалізації в житті. Автори концепції наголошують на тому, що сучасне освітнє середовище у Новій українській школі безпосередньо пов'язане із необхідністю зростання частки проєктної діяльності школярів.

Дисертаційне дослідження виконано у межах наукової роботи кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди над темою «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх і загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (ДР № 0111U008880).

Зазначені позиції переконливо вказують на актуальність дослідження педагогічних умов підготовки учнів основної школи до самореалізації в творчій діяльності із застосуванням проєктного підходу до навчання.

Аналіз тексту дисертаційного дослідження та змісту публікацій Г.О.Жозе да Коста уможливує висновок про те, що запропоновані до захисту положення є науково обґрунтованими та достатньо широко висвітленими у публікаціях дисертантки.

Доведеною є наукова новизна дослідження. Дослідниця вперше теоретично обґрунтувала й експериментально перевірила ефективність педагогічних умов творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності, а саме: активізація потреб творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності; розроблення і використання різнорівневих навчальних проєктних завдань у процесі формування творчої самореалізації учнів основної школи; заохочення та стимулювання вчителів до самовдосконалення навичок творчої співпраці з учнями та їхніми батьками для підвищення ефективності навчальної проєктної діяльності.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що уточнено поняття «творча самореалізація учнів основної школи» як інтегральне особистісне новоутворення, яке характеризується сформованою мотиваційно-ціннісною

сферою повноцінного саморозкриття й самореалізації в процесі навчання, у тому числі в навчальній проєктній діяльності; повними й глибокими знаннями з навчальних предметів; уміннями творчої самореалізації в навчальній проєктній діяльності (інтелектуально-евристичні, соціально-комунікативні, уміння самоорганізації); уміннями рефлексії (самооцінка, оцінка продуктів діяльності інших учасників проєктів); компоненти творчої самореалізації учнів основної школи (мотиваційно-ціннісний, креативно-діяльнісний, особистісно-пізнавальний); критерії з відповідними показниками рівнів творчої самореалізації учнів основної школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що автором розроблено та впроваджено в практику закладів загальної середньої освіти навчально-методичне забезпечення (варіативні навчальні проєктні завдання, тренувальні вправи, рольові ігри, навчальні проєкти, нестандартні уроки, навчальні проєкти на освітній платформі eTwinning); програму факультативу «Відкриваємо Європу разом» з навчальним посібником «Відкриваємо Європу разом» для учнів 5-9-х класів. Для цілеспрямованої підготовки вчителів основної школи до навчальної проєктної діяльності реалізовано проєкт «Я це вмію і радо поділюся», проведено майстер-клас «Використання навчальної проєктної діяльності на уроках в закладах загальної середньої світи», відкритий професійний клуб «Майстер своєї справи». Для реалізації педагогіки партнерства в навчальній проєктній діяльності розроблено і впроваджено: методичний фестиваль «Нова українська школа: разом до успіху»; методичні посиденьки «Інтернет залежність чи саморозвиток: технології в умовах цифрового світу»; педагогічна студія «Формування освітнього середовища для розвитку здібностей та навчання обдарованих учнів»; семінар «НУШ: вектори цінностей та орієнтирів. Формула успіху».

Дисертація має характер завершеної наукової праці. Структура дисертації свідчить про якісне наукове цілепокладання, логічність, послідовність та завершеність викладу. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (334 найменування, з них 35 іноземними мовами), додатків. Зміст розділів і підрозділів демонструє

досягнення дисертанткою поставленої мети дослідження і виконання зазначених у вступі завдань.

Перше і друге завдання дослідження дисертантка вирішує у першому розділі. Зокрема, систематизує теоретичні засади творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності, виокремлює базові поняття дослідження, розкриває суть, компоненти, критерії, показники, рівні творчої самореалізації учнів основної школи, характеризує навчальну проєктну діяльність школярів.

У другому розділі частково вирішується третє завдання. Зокрема, подано теоретичне обґрунтування педагогічних умов творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності, розглянуто поняття «педагогічні умови» та всебічно розкрито запропоновані педагогічні умови творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності: активізація потреб творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності; розроблення і використання різнорівневих навчальних проєктних завдань у процесі формування творчої самореалізації учнів основної школи; заохочення та стимулювання вчителів до самовдосконалення навичок творчої співпраці з учнями та їхніми батьками для підвищення ефективності навчальної проєктної діяльності;

У третьому розділі вирішуються 3 і 4 завдання. На особливу увагу заслуговує експериментальна частина дисертації, у якій схарактеризовано загальні питання організації та проведення експерименту, розглянуто хід реалізації педагогічних умов творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності, що демонструє практичну орієнтацію дисертації, розуміння дисертанткою механізмів впровадження її наукових ідей в освітній процес сучасної основної школи України із застосуванням широких можливостей для творчої самореалізації учнів шляхом участі у таких проєктах, як eTwinning. Педагогічні умови, реалізовані на уроках мовного циклу й у позанавчальний час уможливили творчу самореалізацію учнів у дослідницьких проєктах за темами: «Nickname як особливий різновид сучасних антропонимов», «The day I was born!», «What is hot with the young generation?» та інші.

Ефективність запропонованих педагогічних умов творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності доведено із застосуванням *методів математичної статистики*, яка переконливо демонструє результативність застосованих форм, методів та розробленого навчально-методичного забезпечення.

Загальні висновки дисертації висвітлюють результати виконання поставлених завдань, досягнення мети дослідження. Разом із цим маємо висловити *дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації*:

1. Наукова новизна, зокрема позиція щодо уточнення поняття «творча самореалізація учнів основної школи», критеріїв з відповідними показниками рівнів творчої самореалізації учнів основної школи вимагає певного узгодження з формулюванням першого завдання, в якому йдеться про їх розкриття. Якщо стверджується про уточнення певних понять і термінів, має бути надана порівняльна характеристика дефініцій цих понять із зазначенням того, що саме було уточнено.

2. Виклад розділу 1.1. не позбавлений ознак процесуальності пізнання дисертанткою основних понять, тоді як текст дисертації є результатом дослідження. Зокрема, поняття самореалізації є достатньо вивченим і визначеним. Дослідниці варто було зосередити свій науковий інтерес на доведенні правомірності застосування поняття «творча самореалізація учня основної школи в навчальній проєктній діяльності».

3. Дисертантка зазначає, що більшість науковців розглядають самореалізацію стосовно дорослих людей, але в контексті підліткового віку вона мало вивчена (с. 16). Нажаль, у сучасних вітчизняних джерелах доволі часто зустрічаються різноманітні дефініції творчої самореалізації школярів, але їх автори не враховують головний критерій самореалізації – об'єктивна цінність соціального значущого внеску особистості в певну сферу життєдіяльності (Д.О.Леонт'єв). Відтак, про самореалізацію школяра говорити науково не коректно, адже для нього більш властиві самовираження, самовиявлення, самоствердження. Висловлювання «творча самореалізація», на наше переконання, є тавтологічним, адже самореалізація по суті – творення себе, вихід за власні межі.

4. Розгляд категорії «педагогічні умови» (розділ 2.1.) доцільно було б перенести у розділ 1.1. до базових понять дослідження, тоді як цей же розділ варто було б більше присвятити науковим підходам, на яких базувалась розробка педагогічних умов, адже у назві розділу йдеться про їх теоретичне обґрунтування.

5. У назві 2.3. застосовується термін «формування творчої самореалізації», що на нашу думку, є помилковим, адже самореалізація у творчій діяльності є нескінченним процесом, тому її можна розвивати або забезпечувати, створюючи педагогічні умови, а не формувати.

6. В описі ходу експерименту (3.1., 3.2) необхідно було б систематизувати і конкретизувати застосування певних форм, методів, навчально-методичного забезпечення відповідно до етапів педагогічного експерименту і педагогічних умов. Форми і методи варто було б диференціювати на традиційні й оригінальні (авторські). Подання цієї інформації цілісно (у вигляді таблиці) сприяло б сприйняттю логіки переважаного прикладами третього розділу.

Основні результати дисертації повно викладено у наукових публікаціях, серед яких розділи у 2-х колективних монографіях (2 публікації, одна з яких у зарубіжному виданні у співавторстві), 5 у вітчизняних і 2 у зарубіжних фахових виданнях, 15 публікацій апробаційного характеру (1 співавторстві).

Структурна будова і зміст анотації ідентичні основним положенням дисертації.

Висновок

Висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження. Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість, вважаємо, що дисертація «Педагогічні умови творчої самореалізації учнів основної школи в навчальній проєктній діяльності», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освіта, педагогічні науки є самостійним завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.19) та Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановами Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка, Жозе да Коста Ганна Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні/ педагогічні науки.

Офіційний опонент

Доктор педагогічних наук, професор
завідувачка кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Н.А.Сегеда

Засвідчую
підпис *Сегеда Н.А.*
керівник відділу кадрів Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Сегеда Н.А.
Сегеда Н.А.